

Analyse I: antwoorden

1. Formuleer en bewijs de formule van Taylor voor een functie $f : \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$. Stel de formules op voor de resttermen van Lagrange en Liouville.
2. Gegeven is een rationale functie $f(x) = P(x)/Q(x)$, waarbij P en Q veeltermen zijn, en $\text{gr}(P) < \text{gr}(Q)$. We onderstellen bovendien dat Q enkel reële nulpunten heeft. Toon aan dat f kan gesplitst worden in partiële breuken.
3. Gegeven is een functie $f : \mathbb{R}^2 \rightarrow \mathbb{R}$. We onderstellen dat f continue partiële afgeleiden heeft op een omgeving van $\vec{a} = (a, b)$ en dat $\vec{\nabla} f(\vec{a}) \neq \vec{0}$.
  - (a) Toon aan dat de kromme met vergelijking $f(\vec{x}) = f(\vec{a})$ op een omgeving van het punt $\vec{a}$ kan geschreven worden in parameterform;
  - (b) laat zien dat $\vec{\nabla} f(\vec{a})$ loodrecht staat op deze kromme in het punt $\vec{a}$;
  - (c) stel de vergelijking op van de raaklijn aan de kromme in het punt $\vec{a}$.
4. Gegeven zijn twee numerieke functies $f, g : \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$. f is differentieerbaar in a en g is differentieerbaar in $f(a)$. Stel de formule op die toelaat om $(g \circ f)'(a)$ te berekenen.
5. Formuleer en bewijs de stelling van het gemiddelde en de grondformule van de integraalrekening.

Analyse I

1. Formuleer en bewijs de formule van Taylor voor een functie $f : \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$. Stel de formules op voor de resttermen van Lagrange en Liouville.

Stelling van Taylor. Onderstel dat de numerieke functie f een eindige $n + 1$ -de afgeleide bezit op een open interval I dat a en x bevat. Dan bestaat er een punt $\xi \in (a, x)$ zodat

$$f(x) = P_n(x) + r_n(x)$$

met

$$P_n(x) = \sum_{i=0}^n \frac{f^{(i)}(a)}{i!} (x - a)^i ; \quad r_n(x) = \frac{f^{(n+1)}(\xi)}{(n+1)!} (x - a)^{n+1}$$

Bewijs: Stel $r_n(x) = f(x) - P_n(x)$. We tonen aan dat $r_n(x)$ in de gewenste vorm kan geschreven worden. Neem $x \neq a$ vast, en schrijf

$$k(x) = \frac{r_n(x)}{(x - a)^{n+1}}$$

We beschouwen dan de hulpfunctie

$$F(t) = f(t) - P_n(t) - k(x)(t - a)^{n+1}$$

Voor $i = 0, \dots, n$ geldt dat de functies

$$f^{(i)}(t) - P_n^{(i)}(t) \text{ en } \frac{d^i}{dt^i} (t - a)^{n+1}$$

in a de waarde nul aannemen. Dus is

$$F^{(i)}(a) = 0$$

voor $i = 0, \dots, n$. In het bijzonder is $F(a) = 0$. Omdat ook $F(x) = 0$ bestaat er een $\xi_1 \in (a, x)$ zodat $F'(\xi_1) = 0$ (gebruik makend van de stelling van Rolle). Omdat $F'(a) = 0$ kunnen we Rolle nogmaals toepassen, en we vinden $\xi_2 \in (a, \xi_1) \subset (a, x)$ zodat $F''(\xi_2) = 0$. Dit argument kunnen we $n + 1$ maal herhalen, en we vinden $\xi_{n+1} = \xi \in (a, x)$ zodat $F^{(n+1)}(\xi) = 0$. We berekenen gemakkelijk dat

$$F^{(n+1)}(t) = f^{(n+1)}(t) - (n+1)!k(x)$$

Immers, de $n + 1$ -de afgeleide van P_n verdwijnt, omdat P_n van graad hoogstens n is, en de $n + 1$ -de afgeleiden van $(t - a)^{n+1}$ is $(n + 1)!$. Als we nu $t = \xi$ invullen, vinden we $k(x) = f^{(n+1)}(\xi)/(n + 1)!$, en

$$r_n(x) = k(x)(x - a)^{(n+1)} = \frac{f^{(n+1)}(\xi)}{(n+1)!} (x - a)^{n+1}$$

zoals gewenst. Deze formule voor $r_n(x)$ noemen we de restterm van Lagrange.

Schrijf nu de restterm op tot orde $n - 1$.

$$r_{n-1}(x) = \frac{f^{(n)}(\xi)}{n!}(x - a)^n$$

Aangezien $f^{(n)}$ differentieerbaar en dus continu is geldt

$$\lim_{x \rightarrow a} f^{(n)}(\xi) = f^{(n)}(a)$$

zodat we kunnen schrijven dat

$$f^{(n)}(\xi) = f^{(n)}(a) + \lambda(x)$$

met

$$\lim_{x \rightarrow a} \lambda(x) = 0$$

Derhalve is

$$r_n(x) = \frac{(x - a)^n}{n!} \lambda(x)$$

met

$$\lim_{x \rightarrow a} \lambda(x) = 0$$

De restterm in deze vorm geschreven noemen we de *restterm van Liouville*.

2. Gegeven is een rationale functie $f(x) = P(x)/Q(x)$, waarbij P en Q veeltermen zijn, en $\text{gr}(P) < \text{gr}(Q)$. We onderstellen bovendien dat Q enkel reële nulpunten heeft. Toon aan dat f kan gesplitst worden in partiële breuken.

Onderstel dat $\alpha \in \mathbb{R}$ een nulpunt is van Q , met multipliciteit m . Dan is

$$Q(x) = (x - \alpha)^m Q_1(x), \text{ met } Q_1(\alpha) \neq 0$$

Stel $a = P(\alpha)/Q_1(\alpha)$. Dan is α een nulpunt van de veelterm $P(x) - aQ_1(x)$, en dus kunnen we schrijven

$$P(x) = aQ_1(x) + (x - \alpha)P_1(x)$$

en tenslotte

$$\frac{P(x)}{Q(x)} = a \frac{Q_1(x)}{Q(x)} + \frac{(x - \alpha)P_1(x)}{Q(x)} = \frac{a}{(x - \alpha)^m} + \frac{P_1(x)}{(x - \alpha)^{m-1}Q_1(x)}$$

De eerste term is van de gewenste vorm, en in de tweede is de graad van de noemer gelijk aan de graad van Q min een. Op de tweede term passen we dezelfde procedure toe. Dit kunnen we doen tot de graad van de noemer in de tweede term 1 is, omdat gegeven is dat Q enkel reële wortels heeft. We hebben daarmee bewezen dat $f(x)$ kan geschreven worden als een som van termen van de vorm

$$\frac{a}{(x - \alpha)^i}$$

waarbij α een nulpunt is van Q met multipliciteit tenminste i .

3. Gegeven is een functie $f : \mathbb{R}^2 \rightarrow \mathbb{R}$. We onderstellen dat f continue partiële afgeleiden heeft op een omgeving van $\vec{a} = (a, b)$ en dat $\vec{\nabla} f(\vec{a}) \neq \vec{0}$.

1. Toon aan dat de kromme met vergelijking $f(\vec{x}) = f(\vec{a})$ op een omgeving van het punt $\vec{a}$ kan geschreven worden in parametervorm;
2. laat zien dat $\vec{\nabla} f(\vec{a})$ loodrecht staat op deze kromme in het punt $\vec{a}$;
3. stel de vergelijking op van de raaklijn aan de kromme in het punt $\vec{a}$.

Bewijs 1. Als $\vec{\nabla} f(\vec{a}) \neq \vec{0}$, dan is $\frac{\partial f}{\partial x}(a, b) \neq 0$ of $\frac{\partial f}{\partial y}(a, b) \neq 0$. Onderstel dat $\frac{\partial f}{\partial y}(a, b) \neq 0$ (het andere geval is analoog). Vanwege de stelling van de impliciete functies bestaat er een open lijnstuk I dat a bevat en een functie $g : I \rightarrow \mathbb{R}$ zodat

1. $g(a) = b$;
2. $f(x, g(x)) = f(a, b)$, voor elke $x \in I$.

Dit betekent dat de kromme $f(x, y) = f(a, b)$ op een omgeving van $\vec{a}$ kan geschreven worden in de parametervorm

$$\begin{cases} x = t \\ y = g(t) \end{cases}$$

2. We weten uit deel 1. dat de kromme kan geschreven worden in parametervorm:

$$\begin{cases} x = x(t) \\ y = y(t) \end{cases}$$

Voor een bepaalde waarde van de parameter t_0 wordt het punt $\vec{a}$ bereikt: $x(t_0) = a$ en $y(t_0) = b$. Voor elke t op een omgeving van t_0 geldt:

$$f(x(t), y(t)) = f(a, b)$$

Afleiden naar t geeft, met behulp van de kettingregel:

$$\frac{\partial f}{\partial x}(x(t), y(t))x'(t) + \frac{\partial f}{\partial y}(x(t), y(t))y'(t) = 0$$

en dus

$$\frac{\partial f}{\partial x}(x(t_0), y(t_0))x'(t_0) + \frac{\partial f}{\partial y}(x(t_0), y(t_0))y'(t_0) = 0$$

of het scalair product van $\vec{\nabla} f(\vec{a})$ en $(x'(t_0), y'(t_0))$ is nul. De vector $(x'(t_0), y'(t_0))$ raakt aan de kromme in $(x(t_0), y(t_0)) = (a, b)$, en dus staat $\vec{\nabla} f(\vec{a})$ loodrecht op de kromme.

3. De raaklijn staat loodrecht op $\vec{\nabla} f(\vec{a})$, en gaat door het punt (a, b) . Derhalve is de vergelijking van de raaklijn

$$\frac{\partial f}{\partial x}(a, b)(x - a) + \frac{\partial f}{\partial y}(a, b)(y - b) = 0$$

4. Gegeven zijn twee numerieke functies $f, g : \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$. f is differentieerbaar in a en g is differentieerbaar in $f(a)$. Stel de formule op die toelaat om $(g \circ f)'(a)$ te berekenen.

Stelling Onderstel dat de functie f een eindige afgeleide bezit in a en dat g een eindige afgeleide bezit in $f(a)$. Dan geldt

$$(g \circ f)'(a) = g'(f(a))f'(a)$$

Bewijs We beschouwen de volgende hulpfunctie G , gedefinieerd op een omgeving van $f(a)$:

$$G(y) = \begin{cases} \frac{g(y) - g(f(a))}{y - f(a)} & \text{als } y \neq f(a); \\ g'(f(a)) & \text{als } y = f(a). \end{cases}$$

G is continu in $f(a)$, en voor $x \neq a$ hebben we

$$\frac{g(f(x)) - g(f(a))}{x - a} = G(f(x)) \frac{f(x) - f(a)}{x - a}$$

Inderdaad, voor $f(x) \neq f(a)$ wordt dit

$$\frac{g(f(x)) - g(f(a))}{x - a} = \frac{g(f(x)) - g(f(a))}{f(x) - f(a)} \frac{f(x) - f(a)}{x - a}$$

Voor $f(x) = f(a)$ zijn beide leden nul, zodat de gelijkheid in het algemeen geldt. Na het nemen van de limiet voor x naderend tot a krijgen we:

$$\begin{aligned} (g \circ f)'(a) &= \lim_{x \rightarrow a} \frac{g(f(x)) - g(f(a))}{x - a} \\ &= \lim_{x \rightarrow a} G(f(x)) \frac{f(x) - f(a)}{x - a} \\ &= G(\lim_{x \rightarrow a} f(x)) \lim_{x \rightarrow a} \frac{f(x) - f(a)}{x - a} \\ &= g'(f(a))f'(a) \end{aligned}$$

5. Formuleer en bewijs de stelling van het gemiddelde en de grondformule van de integraalrekening.

Stelling van het gemiddelde Neem twee continue functies $f, w : [a, b] \rightarrow \mathbb{R}$, en onderstel dat $w(x) \geq 0$ voor elke $x \in [a, b]$, en $w \neq 0$. Dan bestaat er een $\xi \in [a, b]$ zodat

$$\int_a^b w(x)f(x)dx = f(\xi) \int_a^b w(x)dx$$

Bewijs. Omdat f continu is over $[a, b]$ bereikt f een maximale waarde M en een minimale waarde m . Voor elke $x \in [a, b]$ geldt dus

$$m \leq f(x) \leq M$$

en, gebruik makend van $w(x) \geq 0$,

$$mw(x) \leq f(x)w(x) \leq Mw(x)$$

en dus,

$$\int_a^b mw(x)dx \leq \int_a^b w(x)f(x)dx \leq \int_a^b Mw(x)dx$$

en

$$m \int_a^b w(x)dx \leq \int_a^b w(x)f(x)dx \leq M \int_a^b w(x)dx$$

Omdat w continu is, niet-negatief, en niet identiek nul, weten we dat $\int_a^b w(x)dx > 0$. We krijgen dus

$$m \leq \frac{\int_a^b w(x)f(x)dx}{\int_a^b w(x)dx} \leq M$$

Omdat f continu is over $[a, b]$ bereikt f elke waarde tussen m en M , en dus bestaat er een $\xi \in [a, b]$ zodat

$$f(\xi) = \frac{\int_a^b w(x)f(x)dx}{\int_a^b w(x)dx}$$

en hieruit volgt de gezochte formule.

Stelling Als $f : [a, b] \rightarrow \mathbb{R}$ continu is, dan is de functie

$$g : [a, b] \rightarrow \mathbb{R} : x \mapsto g(x) = \int_a^x f(t) dt$$

afleidbaar over $[a, b]$ en bovendien is

$$g'(x) = \frac{d}{dx} \int_a^x f(t) dt = f(x)$$

Bewijs. Kies $x, x + h \in [a, b]$. Uit de stelling van het gemiddelde (met $w = 1$) volgt nu dat

$$g(x + h) - g(x) = \int_x^{x+h} f(t) dt = f(x + \theta h)h$$

met $\theta \in [0, 1]$. Aangezien f continu is in x , volgt nu

$$g'(x) = \lim_{h \rightarrow 0} \frac{g(x + h) - g(x)}{h} = \lim_{h \rightarrow 0} f(x + \theta h) = f(x)$$

en dit bewijst onze stelling.

Grondformule van de integraalrekening Onderstel dat $f : [a, b] \rightarrow \mathbb{R}$ continu is, en dat F een primitieve is van f (dit wil zeggen dat $F' = f$). Dan is

$$\int_a^b f(x) dx = F(b) - F(a)$$

Bewijs. Definieer de functie g zoals hierboven. Uit de vorige stelling volgt dan dat

$$g'(x) = F'(x) = f(x)$$

voor alle $x \in [a, b]$. Dit impliceert dat er een constante c bestaat zodat

$$g(x) = F(x) + c$$

Stellen we hierin $x = a$, dan volgt

$$g(a) = \int_a^a f(x) dx = 0 = F(a) + c$$

zodat $c = -F(a)$ en

$$g(x) = F(x) - F(a)$$

Als we nu $x = b$ stellen dan verkrijgen we het gewenste resultaat.

Oefeningen Analyse I

1. Bereken de volgende limiet

$$\lim_{(x,y) \rightarrow (0,0)} \frac{xy^3 + yx^3}{x^3 + y^3}$$

2. Ga na of de volgende functie f continu en afleidbaar is :

$$f : \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R} : x \mapsto \begin{cases} \operatorname{tg}x & \text{als } x < 0 \\ x & \text{als } 0 \leq x < 1 \\ 1 + \ln x & \text{als } 1 \leq x \end{cases}$$

3. Bereken de eerste orde totale differentiaal van de volgende functie :

$$f(x, y) = \ln(y \operatorname{Bgt} x)$$

4. De volgende betrekking bepaalt y als impliciete functie van x in $(1, 1)$.

$$yx^2 + \ln(xy) = 1$$

Bepaal de vergelijking van de raaklijn in het punt $(1, 1)$ aan de hierboven gegeven kromme.

5. Bepaal het maximale volume van een balk ingeschreven in de ellipsoïde

$$\frac{x^2}{9} + \frac{y^2}{16} + \frac{z^2}{36} = 1$$

Gebruik de methode van de multiplicatoren van Lagrange.

6. Bereken het oppervlak van het deel van het vlak gelegen onder $f(x) = \frac{x^2}{9}$ en boven $g(x) = -x^3 + \frac{x^2}{9} + 9x$

Oefeningen Analyse

1. Bepaal de parameters a en b zodat de functie $f : \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$ gedefinieerd door de formules

$$f(x) = \begin{cases} a + \cos bx & \text{als } x \leq 0 \\ b + \operatorname{tg} ax & \text{als } x > 0 \end{cases}$$

overall afleidbaar is.

2. Bepaal de ruit met minimale oppervlakte, waarvan de hoekpunten op de assen liggen, en die raakt aan de ellips met vergelijking

$$\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} = 1.$$

Hint: de ellips is ingeschreven in de ruit.

3. De betrekking

$$z + \ln z + xy = 0$$

bepaalt z als impliciete functie van x en y . Bereken

$$\frac{\partial^2 z}{\partial x \partial y}.$$

4. Beschouw het oppervlak S dat bestaat uit de halve cirkelschijven

$$\begin{cases} 0 \leq z \leq \sqrt{R^2 - y^2} \\ x = 0 \end{cases} \quad \text{en} \quad \begin{cases} 0 \leq z \leq \sqrt{R^2 - y^2} \\ x = a \end{cases}$$

en het gedeelte van de cilindermantel $y^2 + z^2 = R^2$ waarvoor $z \geq 0$ en $0 \leq x \leq a$. Gegeven is ook het vectorveld

$$\vec{v} = z^2 \vec{u}_1 + (y^3 + xz) \vec{u}_2 - 3x^2 y \vec{u}_3.$$

Bereken beide leden van de stelling van Stokes.

5. Bepaal het convergentiegebied van de machtreeks

$$\sum_{n=0}^{\infty} \frac{x^n}{\sin e^{-\sqrt{n}}}.$$

6. Bepaal de algemene integraal van de differentiaalvergelijking

$$yy'' - (y')^2 = y^2 \ln y.$$

7. Bepaal de algemene integraal van het stelsel differentiaalvergelijkingen

$$\begin{cases} z' - 3z + 2y = -2e^{2x} \\ y' - 5y + \frac{35}{2}z = -4e^{2x} \end{cases}$$